

ANATOLIYV.GONCHARENKO

Sumy State University (Ukraine)

THE CHINA IN FOREIGN POLICY OF THE US PRESIDENT RICHARD NIXON ADMINISTRATION (JANUARY-FEBRUARY 1969)

Abstract. *The article investigates the formation of the foreign policy course of US President Richard M. Nixon on China in January-February 1969. The practical implementation of pre-election initiatives by the administration of President Richard M. Nixon in the Chinese direction in January-February 1969 was studied. There were analyzed reasons, course and consequences of the intensification of Washington's foreign policy strategy toward Beijing during the investigated period. The role of various groups in the American establishment in the process of forming the foreign policy course of the new administration towards China in January-February 1969 is outlined. It describes the specific US foreign policy actions towards communist China at the beginning of Richard M. Nixon's presidential period.*

Despite the presence in the political, academic, and social circles of the United States of certain attitudes in favor of the recognition of the People's Republic of China as the political reality of international life, the question of the legal recognition of China in the second half of the 1960s constantly moved to the background.

The victory of Richard M. Nixon in the presidential election in 1968 was accompanied by a series of changes in the system of geopolitical and military priorities of the United States. The new administration's more realistic approach to China was due primarily to the fact that Beijing, which renounced its alliances and claimed the role of a "third force", was a strong player in the international arena. Moreover, the policy of Kennedy-Johnson did not justify itself, as China has intensified its foreign policy, and established relations with many countries, including the US allies.

At the beginning of the presidency of Richard M. Nixon, in January-February 1969, his administration managed to quickly develop and begin to implement a holistic concept of "new policy" for China. His Chinese policy was inextricably linked to the US foreign policy in Asia and reflected the clash of American and Chinese interests in the region. At the same time, the representatives of the American establishment had a clear idea of how they could influence Soviet-Chinese relations in order to deepen the rift between the USSR and China and what concrete benefits they could derive from this.

A number of objective and subjective factors did not prevent the administration of the 37th President of the United States, Richard M. Nixon, radically changing Washington's Chinese policy. Communist China continued to be recognized as a powerful factor in the US-Soviet dialogue.

In spite of this, in the late 60s of the twentieth century, the objective preconditions began to evolve gradually, which promoted the normalization of US-China relations in the future and allowed to resolve most of the controversial issues that ultimately led to the international recognition of the People's Republic of China by the United States of America.

Keywords: *USA, PRC, ROC, China, foreign policy, American-Chinese relations, Richard Nixon, Henry Kissinger.*

Citation. Goncharenko A.V. The China in foreign policy of the US president Richard Nixon administration (january-february 1969). *Sumskyi istoryko-arkhivnyy zhurnal* [Sumy historical and archival journal]. №XLI. 2023. Pp.50-63. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2023.i41.p.50

КИТАЙ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА США РІЧАРДА НІКСОНА (СІЧЕНЬ–ЛЮТИЙ 1969 Р.)

Анотація. У статті досліджено еволюцію зовнішньополітичного курсу адміністрації президента США Р. Ніксона щодо Китаю в січні-лютому 1969 р. Проаналізовані причини, хід та наслідки активізації зовнішньополітичної стратегії США у китайському напрямку протягом періоду, що вивчається. Охарактеризовано практичну реалізацію зовнішньополітичних ініціатив адміністрації Р. Ніксона щодо КНР у в січні-лютому 1969 р. Висвітлено позицію Білого Дому у протистоянні КНР–КР, а також конкретні зовнішньополітичні дії Вашингтону щодо Пекіну та Тайбею. Окреслено роль різних угруповань в американському істеблішменті у процесі розвитку зовнішньополітичного курсу адміністрації президента США Р. Ніксона щодо Китаю в січні-лютому 1969 р.

Не дивлячись на наявність у політичних, академічних і громадських колах США певних настроїв стосовно визнання КНР як політичної реальності міжнародного життя, питання юридичного визнання Китаю в другій половині 60-х років ХХ ст. постійно відходило на другий план.

Перемога Річарда Ніксона на президентських виборах 1968 р. супроводжувалася цілою низкою змін у системі геополітичних і військових пріоритетів США. Більш реалістичний підхід нової республіканської адміністрації щодо Китайської Народної Республіки був зумовлений насамперед тим, що Пекін, який відмовився від альянсів і претендував на роль “третьої сили”, став потужним гравцем на міжнародній арені. Крім того, політика Кеннеді–Джонсона не виправдала себе, оскільки Китай активізував свою зовнішню політику, налагодив відносини з багатьма країнами, в тому числі з союзниками Сполучених Штатів Америки.

На початку президентства Річарда Ніксона в січні-лютому 1969 р. його адміністрації вдалося швидко розробити і почати реалізацію цілісної концепції “нової політики” стосовно Китаю. Китайська політика нової адміністрації була нерозривно пов’язана з зовнішньою політикою США в Азії і відображала зіткнення американських і китайських інтересів у цьому регіоні. Водночас представники американського істеблішменту мали чітке уявлення про те, як вони могли б вплинути на радянсько-китайські відносини з метою поглиблення розколу між СРСР і КНР і яку конкретну вигоду вони могли б отримати від цього.

Ціла низка об’єктивних і суб’єктивних факторів не завадила адміністрації 37-го президента США Річарда Ніксона радикально змінити китайську політику Вашингтону. Комуністичний Китай продовжував визнаватися потужним чинником американсько-радянського діалогу.

Завдяки цьому наприкінці 60-х років ХХ ст. поступово почали складатися об’єктивні передумови, які сприяли нормалізації американсько-китайських відносин у майбутньому та дозволили вирішити більшість суперечливих питань, що врешті-решт призведе до міжнародного визнання Китайської Народної Республіки Сполученими Штатами Америки.

Ключові слова: США, КНР, КР, Китай, зовнішня політика, американсько-китайські відносини, Річард Ніксон, Генрі Кіссінджер.

Цитування. Гончаренко А.В. Китай у зовнішній політиці адміністрації президента США Річарда Ніксона (січень–лютий 1969 р.) // Сумський історико-архівний журнал. №XLI. 2023. С.50–63. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2023.i41.p.50

У 60-х роках ХХ ст. США сприймали КНР як свого основного конкурента у протистоянні за ідеологічний, військово-політичний та економічний вплив на Азійському континенті. Формування зовнішньополітичного курсу щодо комуністичного Китаю було важливою складовою частиною геополітичної стратегії Білого Дому та відбувалось у контексті розробки американської геополітичної доктрини, підґрунтя якої сформувавши зовнішньополітичні концепції “стримування” та “відкидання” комунізму, які мали забезпечити ідеологічне обґрунтування зовнішньої політики США. У геополітичних категоріях Вашингтон розглядав систему міжнародних відносин як біполярне протистояння США-СРСР. При цьому радянський комунізм у 60-х роках ХХ ст. досить часто ототожнювався з монолітним блоком СРСР, КНР і соціалістичних країн Східної Європи.

Джерельна база та історіографія порушеної нами проблематики багаточисельна. Основу джерельної бази статті складають багатотомні збірники офіційних документів уряду США, присвячені питанням зовнішньої політики та міжнародних відносин (Foreign Relations, 2003; Foreign Relations, 2006). З поміж мемуарної, публіцистичної та наукової літератури, авторами якої були безпосередні учасники подій, перш за все, необхідно відзначити праці провідних державних діячів США наприкінці 60-х – у першій половині 70-х років ХХ ст. Р. Ніксона та Г. Кіссінджера (Nixon, 1967; Nixon, 1978; Kissinger, 1979; Кіссінджер, 1997; Kissinger, 2007; Кіссінджер, 2013).

Серед великої кількості праць зарубіжних дослідників, перш за все, треба виокремити роботи А.Д. Барнетт “Нова політика щодо Китаю”, В. Барр “Стенограми Кіссінджера” та “Китайсько-американські відносини”, П. Койер “Конгрес, Китай і Холодна війна: внутрішня політика та китайсько-американське зближення і нормалізація, 1969–1980” (Barnett, 1971; Burr, 1998; Burr, 2001; Coyer, 2013).

Американсько-китайські відносини у 60–70-х роках ХХ ст. активно досліджували радянські вчені С. Сергійчук, В. Воронцов, С. Меркулов, Б. Занегін та інші (Сергійчук, 1973; Воронцов, 1979; Меркулов, 1980; Занегін, 1984; Место Китая, 1987). Проте їх праці відверто тенденційні, а також мають антиамериканську та антикитайську спрямованість. Сучасні російські історики І. Цветков, А. Давидов, Г. Зиновьев, А. Дегтярьов, М. Широков, В. Юнгблюд частково переглянули догмати радянської історіографії (Цветков, 2000; Давыдов, 2005; Зиновьев, 2007; Дегтярёв, 2008; Широков, 2009; Юнгблюд, 2018). Однак їх роботи не завжди мають об’єктивний характер.

В українській історіографії проблеми різні аспекти зовнішньої політики США щодо КНР у другій половині 60-х – першій половині 70-х років ХХ ст. досліджували О. Шевчук, І. Підберезних, С. Пронь, В. Мельніченко, О. Іванов, Т. Гукало, А. Гончаренко (Шевчук, 2008; Підберезних, 2012; Пронь, 2012; Пронь, 2016; Мельніченко, 2014; Іванов, 2016; Гукало, 2017; Гончаренко, 2018; Гончаренко, 2019; Гончаренко, 2021; Гончаренко, 2022; Гончаренко, 2023).

Отже, мета статті – на основі аналізу документальних джерел, враховуючи вивчення порушеної проблематики вченими різних країн, дослідити зовнішню політику адміністрації президента США Р. Ніксона щодо Китаю в січні-лютому 1969 р.

Необхідність формування нової політики щодо Китаю Річард Мілгаус Ніксон оприлюднив ще в 1967 р. у своїй програмній статті «Азія після В’єтнаму», яка була опублікована в журналі “Foreign Affairs”. В цій статті кандидат в президенти від Республіканської партії США запропонував сприйняти “реальність Китаю” і перейти до реалізації політики, яка сприяла б поверненню КНР у міжнародне співтовариство як «великої і прогресивної нації, а не епіцентру світової революції» (Nixon, 1967). Р. Ніксон також стверджував, що США та весь світ виграють від зближення з Китаєм. Він вважав це необхідністю через розміри та неминучий вплив КНР. Крім того, Китай міг стати гарною противагою СРСР. “Світ не може бути в безпеці, – зазначав Річард Ніксон, –

поки Китай не зміниться. Таким чином, наша мета... має полягати у тому, щоб викликати зміни” (Nixon, 1967). Р. Ніксон вважав можливим переконати Пекін у необхідності вгамувати імперські амбіції і зосередитися на вирішенні внутрішніх проблем. Маючи жорстку антикомуністичну позицію Р. Ніксон розглядав зближення з КНР у ситуації, що склалася, як менше із зол. Він також попереджав щодо “поступок Китаю сфери впливу” в Азії та закликав до посилення некомуністичної Азії перед тим, як “розпочнеться діалог з континентальним Китаєм” (Garthoff, 1994: 242).

Відразу після своєї номінації у 1968 р. у кандидати в президенти Річард Ніксон відзначив: “Ми не повинні забувати про Китай. Ми повинні шукати можливості для переговорів з ним та з СРСР... Ми не повинні лише спостерігати за змінами, ми повинні прагнути створювати ці зміни” (Garthoff, 1994: 243). Генерал В. Волтерс, знайомий з Р. Ніксоном ще з часів його віце-президентства (1953–1961 рр.), зазначав, що Р. Ніксон запросив його на бесіду в січні 1969 р., під час якої повідомив, що “він хотів би встановити з китайцями контакт” (Garthoff, 1994: 243).

Подібні погляди поділяли не всі представники консервативних кіл Республіканської партії США, яка в той час була надійним союзником уряду Чан Кайші в Китайській Республіці (КР) на Тайвані. Ідею встановлення контактів із Пекіном висували також провідні політики-демократи, серед яких були М. Менсфільд та Е. Кеннеді. Р. Ніксон зустрічав розуміння своєї позиції з боку деяких американських дипломатів. Подібних поглядів дотримувався посол США в Індонезії М. Грін, який після перемоги Р. Ніксона на президентських виборах був призначений заступником державного секретаря зі Східної Азії та Тихого океану (Широков, 2009: 128).

Під час президентської кампанії 1968 р. Р. Ніксон активно використовував зовнішньополітичні концепції своїх політичних опонентів – лібералів, які мали репутацію “умиротворителів комунізму”. При цьому він користувався безперечною перевагою в цьому, оскільки належав до консервативних кіл. Республіканський кандидат був прихильником активного використання китайського фактору в американській зовнішній політиці і віддавав належне концепції “балансу сил” (Mazo, 1968: 312). Саме ця концепція поступова вийшла на провідні позиції в зовнішньополітичній стратегії США.

До 1968 р. Річард Ніксон шість разів відвідував КР і був добре знайомий з її керівником Чан Кайші (1950–1975 рр.). У липні 1953 р., будучи віце-президентом, він повідомив лідеру Тайваня, що Президент США Д. Ейзенхауер не підтримує його плани захоплення материкового Китаю. Ще під час першої своєї поїздки Р. Ніксон переконався у тому, що Гоміндан немає можливостей повернутися до влади у Китаї. У 1965–1967 рр. Р. Ніксон здійснив дві поїздки до країн Азії, під час яких ділився зі своїми співрозмовниками міркуваннями про необхідність навести мости з Китаєм, чим викликав їх подив (Зиновьев, 2007: 56; Широков, 2009: 127).

Про необхідність зміни китайської політики Вашингтону Р. Ніксон неодноразово зазначав під час своєї передвиборчої кампанії. Так, 9 серпня 1968 р. в одному зі своїх інтерв’ю він висловив думку про те, що США необхідно шукати можливості домовитися з Китаєм (Kissinger, 1979: 164).

Проте США глибоко зав’язли у війні у В’єтнамі щоб докорінно змінити політику щодо КНР. Крім того, у політичному та академічному середовищі лунали заклики щодо небезпеки зближення з Китаєм. Такої позиції притримувалися провідні американські фахівці з СРСР Дж. Кеннан, Ч. Болен, Л. Томпсон та Ф. Колер, які вважали, що покращення відносин з Пекіном загрожує загостренням протистояння з Радянським Союзом (Киссинджер, 2013: 221-223).

Спочатку Річард Ніксон вважав, що зацікавленість СРСР в американській підтримці КНР допоможе домовитися у вирішенні в’єтнамської проблеми. Відразу після перемоги

на президентських виборах 1968 р. і ще до інавгурації Р. Ніксон через свого радника із зовнішньополітичних питань, колишнього конгресмена Р. Елсворта, довів до відома радянського керівництва, що хотів би співпрацювати для врегулювання ситуації у В'єтнамі. Р. Елсворт під час зустрічі із послом СРСР у США А. Добриніним (1962–1986 рр.) у листопаді 1968 р. підкреслив, що пріоритетними завданнями нової адміністрації буде виведення американських військ з В'єтнаму та обмеження гонки ядерних озброєнь. Він також зазначив, що Р. Ніксон сподівається отримати допомогу з боку СРСР у в'єтнамській проблемі, і хотів би знати, що Радянський Союз хоче натомість. Проте ця ініціатива американської сторони, як і схожі прохання адміністрації Ліндон Джонсона, залишилися без відповіді (Зиновьев, 2007: 55; Широков, 2009: 128).

Хоча у Вашингтоні визнавали значну роль Москви у врегулюванні в'єтнамського конфлікту, проте чітко розуміли, що закінчення війни залежить не тільки від її позиції. США знали, що Китай надає значну військову та економічну допомогу В'єтнаму. Пізніше Г. Кіссінджер констатував, що Білий Дім прагнув до зближення з КНР, щоб тиснути на Ханой, що могло спонукати північних в'єтнамців до врегулювання індокитайського конфлікту (Burr, 1998: 12). США вирішили зробити деякі кроки назустріч Пекіну, сподіваючись, таким чином, спонукати СРСР до взаємодії з В'єтнамом.

У Китаї уважно придивлялися до переможця американських президентських виборів 1968 р. Керівники КНР побоювалися СРСР та недовіркою ставилися до ДРВ, яка схилилася до союзу з Москвою і віддалялася від Пекіну. Покращення відносин із Вашингтоном було вигідно китайським лідерам, оскільки могло зміцнити їх позиції у протистоянні з Радянським Союзом. Тому відразу після перемоги Р. Ніксона на президентських виборах у листопаді 1968 р. зовнішньополітичне відомство Китаю запропонувало провести переговори про укладання китайсько-американської угоди про нормалізацію відносин згідно з принципами мирного співіснування. Крім того, 28 листопада 1968 р. Пекін виступив з ініціативою організації зустрічі послів двох країн у Варшаві 20 лютого 1969 р. Це був сигнал американському президенту, який дотримувався поглядів про необхідність перебудувати свою політику з урахуванням “реалій у Китаї” (Системная история, 2006: 334; Широков, 2009: 128).

Внаслідок цього, збереження негативного сприйняття КНР у США у контексті реалізації Білим Домом власної зовнішньої політики ставало безперспективним. В адміністрації президента це чітко розуміли. Розробка нового підходу щодо Пекіну дозволила не лише зменшити конфліктність у двосторонніх відносинах, але і перейти до перегляду американської далекосхідної стратегії, що обумовлювалося спектром різних причин. Принципово інша розстановка сил в Азії у порівнянні з тією, яка існувала після закінчення Другої світової війни і в 50-х роках ХХ ст., зміцнення незалежних національних держав, зростання місцевого націоналізму, розмах національно-визвольних рухів, націлених, в тому числі, і проти проамериканських режимів, робили політично і економічно не вигідним і все більш складним збереження присутності США в цьому регіоні (Давыдов, 2005: 111).

Замість концепції “стримування китайського агресивного комунізму”, яку було проголошено в 50-х роках ХХ ст., у другій половині 60-х років ХХ ст. США в Азії зіткнулися з необхідністю боротьби не з “китайською експансією”, а з національно-визвольним рухом у багатьох країнах. Важливим елементом нового підходу США щодо Китаю стала переоцінка зовнішньополітичних можливостей КНР. Під час “культурної революції” виявилися глибокі протиріччя між різними угрупованнями в китайському керівництві, запекла боротьба, ареною якої стала вся країна, які дозволили архітекторам американської зовнішньої політики припустити, що головною проблемою для Пекіну протягом тривалого періоду буде врегулювання внутрішніх проблем у країні, а не

зовнішньополітична експансія (Morgenthau, 1969: 97-195; Morgenthau, 1972: 320-395). Ці прогнози наприкінці 60-х років ХХ ст. переконали Вашингтон у відсутності загрози американським інтересам у Східній Азії з боку Пекіна. Це призвело до того, що у листопаді 1968 р. США припинили патрулювання Тайванської протоки і висловили зацікавленість у переговорах з китайською стороною (Kissinger, 1979: 187).

Фактичний вихід Китаю з комуністичного блоку і значне зростання антирадянського наголосу в зовнішній політиці Китаю сприяли появі нових привабливих перспектив для Білого Дому – використання для зміцнення власних позицій нового міждержавного конфлікту між колишніми ідейно-політичними союзниками, які перетворюються на непримиренних ворогів.

Намагання відновити реалізацію політики “балансу сил”, яку США вдало реалізовували в минулому, активно підтримувалося представниками школи “політичного реалізму”, один з апологетів якої Генрі Альфред Кіссінджер обійме посаду помічника президента з питань національної безпеки (1969–1975 рр.) в новій адміністрації. Аналізуючи антирадянські заходи КНР у сукупності з значними людським ресурсами і постійним зростанням ядерного потенціалу Китаю в контексті появи нового “центру сили”, представники “політичного реалізму” наполягали на переході від “біполярної” до “мультиполярної” політики. Одним з найважливіших її елементів повинна бути нормалізація відносин з Пекіном, доведення їх до рівня радянсько-американських відносин (Barnett, 1971: 124; Moorsteen, 1971: 52).

Китайські ініціативи адміністрації Р. Ніксона підтримували інші впливові політики-республіканці. Г. Кіссінджер, згадуючи бесіду з Н. Рокфеллером у липні 1968 р. відзначає, що його співрозмовник констатував: “Нам потрібно навчитися вести справи з різними конкуруючими центрами комуністичної влади... Я б почав діалог з комуністичним Китаєм. Діючи в тонкому трикутнику відносин між Вашингтоном, Пекіном і Москвою, ми покращуємо можливості угод з кожним, оскільки ми збільшуємо наші можливості стосовно обох” (Kissinger, 1979: 205).

У січні 1969 р. Р. Ніксон зазначив, що “зв’язки з Радянським Союзом мають стати важливим фактором у справі збереження миру”, але при цьому зауважив, що “радянсько-китайський розкол нам вигідний” (Nixon, 1978: 426).

Напередодні інавгурації в січні 1969 р. Р. Ніксон запропонував відновити перервані в 1963 р. американсько-китайські переговори на рівні послів у Варшаві. І хоча через різні причини цього зробити не вдалося, проте всім було ясно, що новий президент має намір унести у політику США серйозні корективи (Цветков, 2000; Косов, 2014: 346). Під час інавгураційної промови 20 січня 1969 року Президент США Річард Мілгаус Ніксон (1969–1974 рр.) зазначив щодо КНР, що жоден народ у світі не повинен жити в умовах “озлобленої ізоляції” (First Inaugural, 1969).

Підготовка до розробки нового зовнішньополітичного курсу США щодо КНР розпочала з перших днів діяльності республіканської адміністрації на початку 1969 р. Перш за все, треба було прийняти цілу низку односторонніх рішень, які Вашингтон міг зробити без загрози поставити себе в невигідне становище і які не вимагали б відповідних дій з боку Пекіну. Не варто забувати і про особисті амбіції президента, який хотів увійти в історію як людина, яка розпочала діалог із Китаєм (Kobierecki, 2016: 304-316).

Відразу після приходу в Білий Дім Річард Мілгаус Ніксон призначив на посаду Державного секретаря США Вільяма Пірса Роджерса (1969–1973 рр.). Президент бачив у ньому “сильного адміністратора” та “винахідливого переговорника”, який один міг знаходити компроміс із комітетом Сенату у міжнародних справах, який очолював Дж. Фулбрайт (Nixon, 1978: 339).

Державний секретар не мав значного впливу на формування системи управління зовнішньою політикою, оскільки апарат зовнішньополітичного відомства знаходився під контролем Ради національної безпеки (РНБ) та її керівника. Крім того, співробітник РНБ М. Хальперін розробив нову систему функціонування цього органу, відповідно до якої практично вся влада та інформація концентрувалися б у руках помічника з питань національної безпеки. Р. Ніксон схвалив цю систему, згідно з якою Г. Кіссінджер формулював та визначав повістку засідань, розглядав варіанти доповідей, підготовлених фахівцями Державного департаменту, Міністерства оборони та інших відомств, до компетенції яких входили ці питання. Контролюючи всі доповіді президенту, готуючи супровідні записки та надаючи рекомендації, Генрі Кіссінджер фактично нарівні з главою держави ухвалював важливі зовнішньополітичні рішення максимально виключивши вплив на них бюрократії (Hersh, 1983: 35; Дегтярєв, 2008: 72). Дослідники відзначали ворожість Г. Кіссінджера щодо бюрократичної моделі прийняття рішень, яка, на його думку, полягала у виборі трьох можливих варіантів продовження колишньої політики чи двох абсурдних альтернатив їй (Stoessinger, 1984: 238).

До приходу в адміністрацію Р. Ніксона Г. Кіссінджер працював у Раді з міжнародних відносин, очолював програму оборонних досліджень у Центрі міжнародних відносин при Гарвардському університеті, консультував губернатора Нью-Йорка М. Рокфеллера та був одним із найбільш відомих експертів у питанні використання ядерної зброї. Взяти його у свою команду Р. Ніксону порадив один із найбільш впливових американських політиків Г. Кебот Лодж.

Нова система ухвалення зовнішньополітичних рішень дозволила Р. Ніксону розпочати реалізацію змін у китайській політиці США. Спочатку Г. Кіссінджер, на думку американських фахівців-міжнародників, не був добре знайомий з китайською проблематикою (Kalb, 1974: 259-260). Для того, щоб він зміг зрозуміти характер необхідних змін у політиці США щодо Китаю, Річард Ніксон порадив йому прочитати свою статтю “Азія після В’єтнаму”, опубліковану в “Foreign Affairs” у 1967 р. (Hersh, 1983: 35), яка містила основні положення нової політики щодо КНР.

Саме Г. Кіссінджеру Р. Ніксон доручив опікуватися китайським напрямком зовнішньої політики Вашингтону. Помічник президента з питань національної безпеки зіграв одну із головних ролей у формуванні нового зовнішньополітичного курсу щодо КНР. Він досить швидко створив навколо себе дієздатну команду зі спеціалістів-синологів, які мали вивчити сутність проблеми та розпочати активну роботу, а також запросив до РНБ фахівців-синологів – Дж. Холбріджа з Державного департаменту, В. Лорда з Міністерства оборони та інших.

Внаслідок цього, Г. Кіссінджер вже у січні 1969 р. оприлюднив власне бачення реалізації президентських ініціатив щодо Китаю. Перш за все, він запропонував активніше використовувати «польський» канал для відновлення дипломатичних зв’язків між Вашингтоном та Пекіном. Р. Ніксон визнавав важливість переговорів у Варшаві. Водночас він розглядав їх як один із способів формування сприятливого ставлення до своєї адміністрації з боку КНР з метою реалізації нової китайської політики США (Дегтярєв, 2008: 72).

Наприкінці січня 1969 р. Річард Ніксон запропонував довіреним співробітникам своєї адміністрації з’ясувати, чи не можна встановити прямі контакти з КНР (Сергейчук, 1973: 188; Меркулов, 1980: 12; Мельніченко, 2014: 136). Обізнані американські журналісти відзначали, що китайське керівництво, у свою чергу, використовує свої зв’язки з Японією, щоб повідомити Вашингтон, що вони зацікавлені у встановленні ділових контактів із новим мешканцем Білого Дому (The New York, 1969).

Важливою умовою відновлення стосунків між двома країнами на початковому етапі Р. Ніксон вважав конфіденційність (Foreign Relations, 2006: 7). Вона була важлива з кількох причин: по-перше, в умовах загострення військово-політичного та ідеологічного протистояння двох світових секретних характер переговорів з проблем американсько-китайських відносин надавав можливість це зробити без тиску ззовні та загрози зниження міжнародного престижу США. По-друге, контекст переговорів мав залишитися не відомим Москві (Kissinger, 1979: 232; Gaddis, 2005: 304), що надавало Вашингтону перевагу при обговоренні умов “розрядки” між США та СРСР. По-третє, для того щоб уникнути витоку інформації, Р. Ніксон намагався обмежити коло урядовців відомств, залучених до встановлення відносин з Пекіном.

Нова адміністрація прийняла пропозицію Пекіну щодо відновлення американсько-китайських переговори послів у лютому 1969 р., проте не могла піти на серйозні поступки Китаю в тайванській проблемі та у питанні про представництво КНР в ООН. 27 січня 1969 р. під час прес-конференції Р. Ніксон зазначив: “Було б великою помилкою змінювати політику США щодо прийняття КНР в ООН, а також виконати вимогу Китаю вигнати Китайську Республіку – відповідального члена міжнародної спільноти – з цього органу” (Burt, 1998: 77).

У 1950–1960 рр. США проводили рішення про мораторій на вступ КНР до ООН під приводом того, що комуністичний Китай не є “миролюбною державою”. До 1969 р. щороку більшість держав висловлювалися за продовження членства КР у цій організації. В свою чергу Вашингтон вимагав під Пекіну, щоб тайванська проблема була врегульована мирним шляхом. Проте оскільки Китай наполягав на тому, що врегулювання цього питання є його внутрішньою справою, у США вважали статус Тайваню нерегульованим, надаючи цій проблемі міжнародного характеру. Відразу після інавгурації Річарда Ніксона офіційна преса КНР охарактеризувала його як нового “представника кліки буржуазних монополій”, які переслідують “порочні амбіції американського імперіалізму, продовжують проводити політику експансії та агресії у всьому світі” (Foreign Relations, 2003: 244).

На початку лютого 1969 р. Р. Ніксон доручив Г. Кіссінджеру розробити план заходів, спрямованих на встановлення офіційних відносин із КНР (Foreign Relations, 2006: 7). У результаті співробітниками РНБ були розроблені практичні рекомендації, які передбачали встановлення секретних відносин з китайським керівництвом, а також реалізацію пропагандистських заходів, що сигналізували б Пекіну про готовність Вашингтона рухатися в різних напрямках своєї китайської політики (Daalder, 1998: 19; Дегтярєв, 2008: 72; Косов, 2014: 347).

Ці заходи були визначені дослідженнями РНБ, які отримали назву “політика малих кроків”, що передбачала поступове зняття обмежень на імпорт певних товарів із Китаю, а також на культурні та туристичні обміни між двома країнами (Daalder, 1998: 16). Р. Ніксон вирішив реалізувати ці пропозиції, використовуючи їх як перші кроки на шляху до встановлення відносин з Пекіном.

Початком діалогу нової республіканської адміністрації з китайською стороною мала стати зустріч у Варшаві 20 лютого 1969 р. У 1955–1968 рр. переговори у Варшаві були єдиним офіційним каналом зв’язку між двома країнами, але регулярність зустрічей послів США та КНР постійно скорочувалася: із сімдесяти трьох у 1955–1957 р., до двох у 1967 р. та однієї у 1968 р.

Генрі Кіссінджер виділяв декілька причин, які спонукали китайське керівництво відновити діалог. Серед них відзначалися внутрішні труднощі в КНР, продовження мирних переговорів щодо в’єтнамського питання в Парижі, напруженість у радянсько-китайських відносинах, прагнення з’ясувати можливість пом’якшення позиції США щодо Тайваню. Г. Кіссінджер запропонував Р. Ніксону чотири варіанти американської позиції на майбутніх переговорах (Foreign Relations, 2006: 11-15).

Перший полягав у тому, щоб продемонструвати Пекіну готовність Вашингтона обговорювати нормалізацію двосторонніх відносин на основі мирного співіснування та невтручання у внутрішні справи інших країн, але без відмови США від зобов'язань щодо КР. В якості другого варіанта Г. Кіссінджер пропонував показати готовність Білого Дому вступити у серйозні переговори з КНР, одночасно з демонстрацією готовності переглянути військову присутність США в зоні Тайванської протоки. Третя альтернатива полягала у реакції на китайські заклики про мирне співіснування. Радник президента з питань національної безпеки вважав, що необхідно дати можливість Пекіну висловити свої пропозиції щодо американсько-китайських відносин. Як останній варіант Г. Кіссінджер пропонував зайняти жорстку позицію на майбутніх переговорах, виступивши з критикою зовнішньої політики КНР. Цей варіант мав продемонструвати китайській стороні неможливість досягнення компромісу в умовах зовнішньополітичної лінії, що проводиться Пекіном (Foreign Relations, 2006: 11-15).

Проте переговори, які мали розпочатися 20 лютого 1969 р., не відбулися. 18 лютого 1969 р. Китай повідомив Білий Дім про скасування зустрічі послів у зв'язку з втечею китайського дипломата Ляо Хошу до США. Пекін звинуватив Вашингтон у тому, що “уряд США інспірував зраду колишнього китайського тимчасового повіреного у справах у Гаазі, який потім був відправлений до Сполучених Штатів” (Меркулов, 1980: 11; Широков, 2009: 128; Мельніченко, 2014: 136).

На думку аналітиків Державного департаменту зустріч була скасована через відсутність згоди та нерішучість у вищих колах китайського керівництва напередодні підготовки IX з'їзду КПК (Foreign Relations, 2006: 15). Вашингтон, у свою чергу, залишив для Пекіна відчинені двері для переговорів, направивши листа до посольства КНР у Польщі, в якому повідомлялося, що американський уряд готовий продовжити серію зустрічей між урядами двох держав на рівні послів у Варшаві або будь-якому іншому спільно узгодженому місці (Foreign Relations, 2006: 15). Одночасно з спробами відновлення регулярних зустрічей між представниками США та КНР у Польщі Р. Ніксон і Г. Кіссінджер реалізовували розроблені РНБ ініціативи нормалізації відносин із Пекіном.

У КНР теж демонстрували зацікавленість у продовженні контактів. Офіційні китайські кола, висвітлюючи першу прес-конференцію президента США Р. Ніксона, не прокоментували його зауваження щодо необхідності зміни китайської політики – це був очевидний контраст з їхньою реакцією на подібну заяву прем'єр-міністра Японії Е. Сато в той же самий час. Крім того, інавгураційну промову Р. Ніксона у Китаї було опубліковано без коментарів – другий сигнал. Аналітики управління розвідки та досліджень Державного департаменту відзначали “значні недоліки” у китайській пропаганді, вважаючи, що Пекін “тримає деякі варіанти відкритими”, ймовірно, через побоювання щодо СРСР (Burr, 2001: 78).

Слід зазначити, що до березня 1969 р. у зовнішній політиці адміністрації Р. Ніксона питання про нормалізацію відносин з КНР було складовою в'єтнамської проблеми. На початку його президентства пріоритетними, крім в'єтнамського питання, як і раніше були переговори з Москвою з проблем європейської безпеки, ОСО та ситуації на Близькому Сході. Переломним моментом став конфлікт на радянсько-китайському кордоні в березні 1969 р. (Kissinger, 1979: 209-212).

Нова республіканська адміністрація не могла відразу ж піти на серйозні поступки Пекіну, особливо у тайванській проблемі та у питанні представництва КНР в ООН, які хвилювали Китай насамперед. Білий Дім був змушений враховувати антикитайські настрої Конгресу та частини громадськості США. Тому після того, як сподівання китайської сторони на різку зміну позиції Вашингтона щодо Пекіну в зв'язку з перемогою Р. Ніксона на президентських виборах не виправдалися, Китай знову активізував

антиамериканську пропаганду, накинувшись із різкими нападками на американського президента (Воронцов, 1979: 34; Косов, 2014: 348). Очевидно, що сторонам потрібен час на руйнування демонізованих ідеологічних образів один одного та розробку продуманої політики в АТР (Kissinger, 1979: 189).

Незважаючи на зростання розуміння в політичних колах необхідності визнання комуністичного Китаю як реальності міжнародного життя, питання про фактичне та юридичне визнання КНР у другій половині 60-х років XX ст. постійно відсувалося на другий план. Навіть у 1968 р. коли країну охопив масовий антивоєнний рух, опитування громадської думки показували, що незважаючи на критичне ставлення до ситуації у В'єтнамі, збереження американської військової присутності в Індокитаї схвалювалося, перш за все, внаслідок “китайського фактору”.

Розгортання в КНР “культурної революції” з екстремізмом її зовнішньополітичних ідей та постулатів також сприяло цьому. Китай сприймався в США як агресивна і непередбачувана держава, здатна на будь-яку міжнародну авантюру. Американські засоби масової інформації з ворожістю висловлювалися щодо Пекіну в другій половині 60-х років XX ст. Проте це вороже сприйняття почало значно зменшуватися внаслідок прикордонного інциденту між КНР і СРСР у березні 1969 р.

Таким чином, наприкінці 60-х років XX ст. США зіткнулися відразу з кількома внутрішніми кризами – політичною, економічною та соціальною, які були детерміновані, перш за все, війною у В'єтнамі. Припинення цієї війни вимагала значна частина суспільства.

Китайська політика адміністрації Р. Ніксона формувалася на основі декількох взаємозалежних факторів. Перш за все, з самого початку президент розумів, що він не зможе завершити війну у В'єтнамі без активної підтримки з боку КНР та СРСР.

Р. Ніксон усвідомлював, що монолітний комуністичний блок перестав бути реальністю внаслідок глибокого радянсько-китайського розколу. Він вважав, що зможе використати посилення протиріч між Китаєм та Радянським Союзом з метою посилення геополітичних позицій США у грі за баланс сил на світовій арені.

Р. Ніксон і Г. Кіссінджер сприймали Пекін не лише як корисного помічника у “тристоронній дипломатії” (США–СРСР–КНР), а й як потенційний ринок для просування американських економічних інтересів.

Саме тому, у січні-лютому 1969 р. Річард Ніксон і Генрі Кіссінджер сконцентрувалися на розробці політики розрядки щодо Китаю. На думку президента Р. Ніксона нова китайська політика мала була ще одним засобом стримування, який узгоджуються з доступними ресурсами. Це була спроба переглянути глобальні інтереси США для ефективного розподілу власних можливостей, обмеженість яких виявилася під час війни у В'єтнамі.

В адміністрації Р. Ніксона вважали, що перехід від ворожості до розрядки у китайській політиці США може надати нові істотні переваги. Це скоротило б відповідальність Вашингтону за забезпечення регіональної безпеки в Азії та дозволило б вивести американські війська з В'єтнаму.

Покращення відносин із Пекіном також дозволило б запобігти можливому зближенню СРСР та КНР. Останнє було важливо у контексті глобальної військової стратегії США, яка базувалася на концепції “двох з половиною воєн”. Згідно з цією концепцією США одночасно могли вести дві великі війни – одну в Азії проти Китаю, а іншу – в Європі. В той же час могла вестися ще одна менш масштабна війна.

Нормалізація відносин між США та КНР могла призвести до утворення американсько-китайського альянсу проти СРСР. Унаслідок цього, Радянський Союз на думку архітекторів зовнішньої політики США почав би прагнути налагодження відносин з Вашингтоном, конкуруючи в цьому з Пекіном. Розрядка напруги між СРСР та США,

встановлення дружніх американсько-китайських відносин та ворожість між Китаєм та Радянським Союзом були взаємопов'язані. Внаслідок чого, США опинилися в найбільш виграшному становищі в цьому стратегічному трикутнику.

Література:

- Воронцов, 1979 – *Воронцов В.Б.* Китай и США: 60–70-е годы. Москва: Наука, 1979. 172 с.
- Гончаренко, 2018 – *Гончаренко А.В., Ключко М.О.* КНР у зовнішній політиці США у період президентства Ліндона Джонсона, 1963–1969 рр. // Сумська старовина. 2018. №LIII. С. 50-62.
- Гончаренко, 2019 – *Гончаренко А.В., Полякова Л.Г.* Зовнішня політика США щодо КНР під час президентства Джеральда Форда: 1974–1977 роки // Сумський історико-архівний журнал. 2019. №XXXII. С. 46-56.
- Гончаренко, 2021 – *Гончаренко А.В.* Політика адміністрації президента США Дж.Ф. Кеннеді щодо Китаю (вересень 1961– листопад 1963 рр.) // Сумська старовина. 2021. №LIX. С. 53-65.
- Гончаренко, 2022 – *Гончаренко А.В.* Формування зовнішньополітичного курсу адміністрації президента США Дж. Картера щодо КНР (січень-грудень 1977 р.) // *Zaporizhzhia Historical Review*. 2022. Вип. 6 (58). С. 404-416.
- Гончаренко, 2023 – *Гончаренко А.В.* Політика адміністрації президента США Річарда Ніксона щодо КНР (березень-липень 1969 р.) // Сумський історико-архівний журнал. 2023. № XL. С. 58-69.
- Гукало, 2017 – *Гукало Т.* Внесок Генрі Кіссінджера у налагодження дипломатичних відносин між США та Китаєм // *Етнічна історія народів Європи*. 2017. Вип. 51. С. 140-144.
- Давыдов, 2005 – *Давыдов А.С.* Идеология и прагматизм в китайской политике США: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.03. Москва, 2005. 247 с.
- Дегтярёв, 2008 – *Дегтярёв А.В.* Роль Совета национальной безопасности в дипломатической подготовке визита Р. М. Никсона в КНР в феврале 1972 г. // *Вестник Томского государственного университета*. 2008. №311. С. 72-78.
- Занегин, 1984 – *Занегин Б.Н.* Политика в отношении Китая // *Современная внешняя политика США*. Москва: Наука, 1984. Т. 2. С. 302-340.
- Зиновьев, 2007 – *Зиновьев Г.В.* История американо-китайских отношений и тайваньский вопрос. Томск: Издательство Томского государственного университета, 2007. 348 с.
- Іванов, 2016 – *Іванов О.В.* Китайсько-американські відносини: за часів Мао та після (1972–2014 рр.) // *Наукові праці: науково-методичний журнал. Серія Історія*. 2016. Т. 274. Вип. 262. С. 54-56.
- Киссинджер, 1997 – *Киссинджер Г.* Дипломатия. Пер. с англ. В.В. Львова. Москва: Ладомир, 1997. 848 с.
- Киссинджер, 2013 – *Киссинджер Г.* О Китае. Москва: Астрель, 2013. 635 с.
- Косов, 2014 – *Косов А.П.* Внешняя политика США в отношении КНР в период президентства Р. Никсона // *Метаморфозы истории*. 2014. № 5. С. 343–369.
- Мельніченко, 2014 – *Мельніченко В.В.* Тайбей та Пекін в далекосхідних планах Вашингтону (1960–1970-ті рр.) // *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Історичні науки*. 2014. Вип. 3.37. С. 133-140.
- Меркулов, 1980 – *Меркулов С.К.* Американо-китайское сближение (вторая половина 70-х годов). Москва: Наука, 1980. 120 с.
- Место Китая, 1987 – *Место Китая в глобальной политике США / Редкол.: В.П. Лукин (отв. ред.) и др.* Москва: Наука, 1987. 359 с.
- Підберезних, 2012 – *Підберезних І.Є.* США та наслідки Другої світової війни на Тихому океані в історичній ретроспективі // *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Історичні науки*. 2012. Вип. 3.33. С. 243-249.
- Пронь, 2012 – *Пронь С.В.* Китай: зовнішня політика і дипломатія у другій половині ХХ століття. Миколаїв: Гліон, 2012. 148 с.
- Пронь, 2016 – *Пронь С.В., Гудименко В.В.* США і Китай: модель взаємозалежності та взаємодоповнення в боротьбі за сучасне світове лідерство // *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. Вип. 23 (1). С. 59-64.
- Сергейчук, 1973 – *Сергейчук С.* США и Китай. Москва: Международные отношения, 1973. 240 с.
- Системная история, 2006 – *Системная история международных отношений*. В 2 т. Отв. ред. А.Д. Богатуров. Т. 2. События 1945–2003 годов. Москва: Культурная революция, 2006. 717 с.
- Цветков, 2000 – *Цветков И.А.* Политика США по отношению к тайваньской проблеме, 1949–1999 гг.: дис. ...канд. ист. наук: 07.00.15. Санкт-Петербург, 2000. URL: <http://www.ushistory.ru/dissertatsii/179-dissertatsija-oglavlenie.html>
- Шевчук, 2008 – *Шевчук О.В.* Азійська доктрина Р. Ніксона та її вплив на зміну конфігурації стратегічного трикутника США–КНР–СРСР // *Наукові праці: Науково-методичний журнал*. 2008. Т. 93. Вип. 80. Політичні науки. С. 56-62.
- Широков, 2009 – *Широков М.Н.* Инициативы администрации Р. Никсона в отношении Китая и обсуждение китайской политики в правительственных кругах США (январь-август 1969 г.) // *Вестник Томского государственного университета*. 2009. № 320. С. 127-132.

- Юнгблуд, 2018 – *Юнгблуд В. Т., Воробьева Т. А.* Советско-китайский раскол в американской политике разрядки международной напряжённости (1968–1973 гг.) // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. 2018. № 1. С. 47-57.
- Barnett, 1971 – *Barnett A.D.* A New U.S. Policy Toward China. Washington: Brookings, 1971. 132 p.
- Burr, 1998 – *Burr W.* Kissinger Transcripts: The Top Secret Talks with Beijing and Moscow. New York: The New Press, 1998. 515 c.
- Burr, 2001 – *Burr W.* Sino-American Relations, 1969: The Sino-Soviet Border War and Steps toward Rapprochement // Cold War History. London: Published by Frank Cass, 2001. Vol. 1. № 3. P. 73-112.
- Coyer, 2013 – *Coyer P.* Congress, China and the Cold War: Domestic Politics and Sino-American Rapprochement and Normalization, 1969–1980. London: LSE, 2013. 340 p.
- Daalder, 1998 – *Daalder I., Destler I.* The Nixon Administration. National Security Council. December 8, 1998. Center for International and Security Studies at Maryland (CISSM). School of Public Affairs University of Maryland. The Brookings Institution, Washington, 1998. 74 p. URL: <https://drum.lib.umd.edu/bitstream/handle/1903/7929/nixon.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- First Inaugural, 1969 – First Inaugural Address of Richard Milhous Nixon, 20 January, 1969. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/nixon1.asp
- Foreign Relations, 2003 – Foreign Relations of the United States. 1969–1976 / Ed: L.J. Smith, D.H. Herschler. Vol. I. Foundations of Foreign Policy, 1969–1972. Washington: United States Department of State, 2003. 437 p.
- Foreign Relations, 2006 – Foreign Relations of the United States. 1969–1976 / Ed.: S.E. Phillips. Vol. XVII. China, 1969–1972. Washington: United States Government Printing Office, 2006. 1229 p.
- Gaddis, 2005 – *Gaddis J.L.* Strategies of Containment: a Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War. New York: Oxford University Press, 2005. 512 p.
- Garthoff, 1994 – *Garthoff R.* Detente and Confrontation: American Soviet Relations from Nixon to Reagan. Washington: The Bookings Institution, 1994. 1206 p.
- Hersh, 1983 – *Hersh S.M.* The Price of Power: Kissinger in the Nixon White House. New York: Summit Books, 1983. 698 p.
- Kalb, 1974 – *Kalb M., Kalb B.* Kissinger. Boston: Little; Brown & Co., 1974. 577 p.
- Kissinger, 1979 – *Kissinger H.* White House Years. Boston: Little, Brown and Company, 1979. 1751 p.
- Kissinger, 2007 – *Kissinger H.* Foreword to Soviet-American Relations: The Dřtente Years (1969–1972). Washington: U.S. Government Printing Office, October 2007. 2007. URL: <http://www.henryakissinger.com/articles/fwddetente1007.html>
- Kobierecki, 2016 – *Kobierecki M.M.* Ping-Pong Diplomacy and its Legacy in the American Foreign Policy // Polish Political Science Yearbook. 2016. Vol. 45. P. 304-316.
- Mazo, 1968 – *Mazo E., Hess S.* Nixon. A Political Portrait. New York: Harper & Row, 1968. 326 p.
- Moorsteen, 1971 – *Moorsteen R., Abramowitz M.* Remaking China Policy. U.S.–China Relations and Governmental Decisionmaking. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1971. 136 p.
- Morgenthau, 1969 – *Morgenthau H.J.* A New Foreign Policy for the United States. New York; Washington; London: Frederik A. Praeger, 1969. 252 p.
- Morgenthau, 1972 – *Morgenthau H.J.* Truth and Power, Essays of a Decade 1960–1970. New York: Praeger, 1972. 449 p.
- Nixon, 1967 – *Nixon R.M.* Asia after Viet Nam // *Foreign Affairs*. 1967. Vol. 46. № 1. P. 111-125. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1967-10-01/asia-after-viet-nam>
- Nixon, 1978 – *Nixon R.M.* The Memoirs of Richard Nixon. New York: Grosset & Dunlap, 1978. 1120 p.
- Stoessinger, 1984 – *Stoessinger J.G.* Crusaders & Pragmatists: Movers of Modern American Foreign Policy. New York: W.W. Norton and Company, 1984. 334 p.
- The New York, 1969 – The New York Times. 1969. 27 January

References:

- Vorontsov, 1979 – *Vorontsov V.B.* Kitay i SShA: 60–70-e gody [China and the United States: 60–70s]. Moskva: Nauka, 1979. 172 s. [in Russian]
- Honcharenko, 2018 – *Honcharenko A.V., Klochko M.O.* KNR u zovnishniy politytsi SShA u period prezidentstva Lindona Dzhonsona, 1963–1969 rr. [The People’s Republic of China in the United States of America foreign policy during the period of Presidency Lyndon Johnson, 1963–1969] // Sums’ka starovyna. 2018. № LIII. S. 50-62. [in Ukrainian]
- Honcharenko, 2019 – *Honcharenko A.V., Polyakova L.H.* Zovnishnya polityka SShA shchodo KNR pid chas prezidentstva Dzheral’da Forda: 1974–1977 roky [The foreign policy of the USA towards the PRC during Gerald Ford Presidency: 1974–1977] // Sums’kyy istoryko-arkhivnyy zhurnal. 2019. № XXXII. S. 46-56. [in Ukrainian]
- Honcharenko, 2021 – *Honcharenko A.V.* Polityka administratsiyi prezidenta SShA Dzsh.F. Kennedi shchodo Kytayu (veresen’ 1961– lystopad 1963 rr.) [The policy of the administration of the US President J.F. Kennedy on China (September 1961 – November 1963)] // Sums’ka starovyna. 2021. № LIX. S. 53-65. [in Ukrainian]
- Honcharenko, 2022 – *Honcharenko A.V.* Formuvannya zovnishn’opolitychnoho kursu administratsiyi prezidenta SShA Dzsh. Kartera shchodo KNR (sichen’-hruden’ 1977 r.) [Formation of the foreign policy course of

the administration of the US President James E. Carter on the Peoples Republic of China (January-December 1977)] // Zaporizhzhia International Review. 2022. Vyp. 6 (58). S. 404-416. [in Ukrainian]

Honcharenko, 2023 – *Honcharenko A.V.* Polityka administratsiyi prezidenta SShA Richarda Niksona shchodo KNR (berezen'-lypen' 1969 r.) [The policy of the administration of the US President Richard M. Nixon on PRC (March-July 1969)] // Sums'kyi istoryko-arkhivnyy zhurnal. 2023. № XL. S. 58-69. [in Ukrainian]

Hukalo, 2017 – *Hukalo T.* Vnesok Henri Kissindzhera u nalahodzhennya dyplomatychnykh vidnosyn mizh SShA ta Kytayem [Contribution of Henry Kissinger to the establishment of diplomatic relations between the United States and China] // Etnichna istoriya narodiv Yevropy. 2017. Vyp. 51. S. 140-144. [in Ukrainian]

Davydov, 2005 – *Davydov A.S.* Ideologiya i pragmatizm v kitayskoy politike SShA [Ideology and pragmatism in Chinese politics of the USA]: dis. ...kand. ist. nauk: 07.00.03. Moskva, 2005. 247 s. [in Russian]

Degtyarev, 2008 – *Degtyarev A.V.* Rol' Soveta natsional'noy bezopasnosti v dyplomatychnoy podgotovke vizita R. M. Niksona v KNR v fevrale 1972 g. [The Role of the National Security Council in the diplomatic preparations for R.M. Nixon's visit to the PRC in February 1972] // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. 2008. № 311. S. 72-78. [in Russian]

Zanegin, 1984 – *Zanegin B.N.* Politika v otnoshenii Kitaya [The police toward China] // Sovremennaya vneshnyaya politika SShA. Moskva: Nauka, 1984. T. 2. S. 302-340. [in Russian]

Zinov'ev, 2007 – *Zinov'ev G.V.* Istoriya amerikano-kitayskikh otnosheniy i tayvan'skiy vopros [The history of US-China relations and the Taiwan question]. Tomsk: Izdatel'stvo Tomskogo gosudarstvennogo universiteta, 2007. 348 s. [in Russian]

Ivanov, 2016 – *Ivanov O.V.* Kytays'ko-amerykans'ki vidnosyny: za chasiv Mao ta pislya (1972–2014 rr.) [Sino-American Relations: during and after Mao (1972–2014 years)] // Naukovi pratsi: naukovo-metodychnyy zhurnal. Seriya Istoriya. 2016. T. 274. Vyp. 262. S. 54-56. [in Ukrainian]

Kissindzher, 1997 – *Kissindzher G.* Diplomatiya [Diplomacy]. Per. s angl. V.V. L'vova. Moskva: Ladomir, 1997. 848 s. [in Russian]

Kissindzher, 2014 – *Kissindzher G.* O Kitae [On China]. Moskva: Astrel', 2013. 635 s. [in Russian]

Kosov, 2014 – *Kosov A.P.* Politika SShA v otnoshenii Kitaya v period prezidentstva R. Niksona [The U.S. Policy towards China during R. Nixon Presidency] [in Russian] // Metamorfozy istorii. 2014. № 5. S. 343-369. [in Russian]

Mel'nichenko, 2014 – *Mel'nichenko V.V.* Taybey ta Pekin v dalekoskhidnykh planakh Vashynhtonu (1960–1970-ti rr.) [Taipei and Beijing in the far eastern Washington's plans (1960–1970)] // Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.O. Sukhomlyns'koho. Seriya: Istorychni nauky. 2014. Vyp. 3.37. S. 133-140. [in Ukrainian]

Merkulov, 1980 – *Merkulov S.K.* Amerikano-kitayskoe sblizhenie (vtoraya polovina 70-kh godov) [US-China rapprochement (second half of the 70s)]. Moskva: Nauka, 1980. 120 s. [in Russian]

Mesto Kitaya, 1987 – *Mesto Kitaya v global'noy politike SShA* [China's place in US global politics] / Redkol.: V.P. Lukin (otv. red.) i dr. Moskva: Nauka, 1987. 359 s. [in Russian]

Pidberezhnykh, 2012 – *Pidberezhnykh I.Ye.* SShA ta naslidky Druhoyi svitovoyi viyny na Tykhomu okeani v istorychniy retrospektyvi [United States and effects of World war II in the Pacific in historical retrospect] // Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.O. Sukhomlyns'koho. Istorychni nauky. 2012. Vyp. 3.33. S. 243-249. [in Ukrainian]

Pron', 2012 – *Pron' S.V.* Kytay: zovnishnya polityka i dyplomatiya u druhiy polovyni XX stolittya [China: Foreign Policy and Diplomacy in the second half of the XX century]. Mykolayiv: Ilion, 2012. 148 s. [in Ukrainian]

Pron', 2016 – *Pron' S.V., Hudymenko V.V.* SShA i Kytay: model' vzayemozalezhnosti ta vzayemodopovnennya v borot'bi za suchasne svitove liderstvo [US and China: interdependence model and complementarity in the struggle to present global leadership] // Naukovyy visnyk Dyplomatychnoy akademiyi Ukrainy. 2016. Vyp. 23 (1). C. 59-64. [in Ukrainian]

Sergeychuk, 1973 – *Sergeychuk S.* SShA i Kitay [USA and China]. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya, 1973. 240 s. [in Russian]

Sistemnaya istoriya, 2006 – *Sistemnaya istoriya mezhdunarodnykh otnosheniy* [Systemic history of international relations]. V 2 t. Otv. red. A.D. Bogaturov. T. 2. Sobytiya 1945–2003 godov. Moskva: Kul'turnaya revolyutsiya, 2006. 717 s. [in Russian]

Tsvetkov, 2000 – *Tsvetkov I.A.* Politika SShA po otnosheniyu k tayvan'skoy probleme, 1949–1999 gg. [US policy on the Taiwan issue, 1949–1999]: dis. ...kand. ist. nauk: 07.00.15. Sankt-Peterburg, 2000. URL: <http://www.ushistory.ru/dissertatsii/179-dissertatsiya-oglavlenie.html>. [in Russian]

Shevchuk, 2008 – *Shevchuk O.V.* Aziys'ka doktryna R. Niksona ta yiyi vplyv na zminu konfihuratsiyi stratehichnogo trykutnyka SShA–KNR–SRSR [The Asian «Nixon's Doctrine» and its influence on the change of the configuration of the strategic triangle USA–PRC–USSR] // Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyy zhurnal. 2008. T. 93. Vyp. 80. Politychni nauky. S. 56-62. [in Ukrainian]

Shirokov, 2009 – *Shirokov M.N.* Initsiatyvy administratsii R. Niksona v otnoshenii Kitaya i obsuzhdenie kitayskoy politiki v pravitel'stvennykh krugakh SShA (yanvar'-avgust 1969 g.) [Initiatives of the Nixon administration towards China and the discussion of Chinese policy in US government circles (January-August 1969)] // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. 2009. № 320. S. 127-132. [in Russian]

Yungblyud, 2018 – *Yungblyud V.T., Vorob'eva T.A.* Sovetsko-kitayskiy raskol v amerikanskoj politike razryadki mezhdunarodnoy napryazhennosti (1968–1973 gg.) [The Soviet-Chinese split in

- the U.S. policy of *détente* (1968–1973)] // *Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N.I. Lobachevskogo*. 2018. № 1. S. 47- 57. [in Russian]
- Barnett, 1971 – *Barnett A.D.* A New U.S. Policy Toward China. Washington: Brookings, 1971. 132 p. [in English]
- Burr, 1998 – *Burr W.* Kissinger Transcripts: The Top Secret Talks with Beijing and Moscow. New York: The New Press, 1998. 515 p. [in English]
- Burr, 2001 – *Burr W.* Sino-American Relations, 1969: The Sino-Soviet Border War and Steps toward Rapprochement // *Cold War History*. London: Published by Frank Cass, 2001. Vol. 1. № 3. P. 73-112. [in English]
- Coyer, 2013 – Coyer P. Congress, China and the Cold War: Domestic Politics and Sino-American Rapprochement and Normalization, 1969–1980. London: LSE, 2013. 340 p. [in English]
- Daalder, 1998 – *Daalder L., Destler I.* The Nixon Administration. National Security Council. December 8, 1998. Center for International and Security Studies at Maryland (CISSM). School of Public Affairs University of Maryland. The Brookings Institution, Washington, 1998. 74 p. URL: <https://drum.lib.umd.edu/bitstream/handle/1903/7929/nixon.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in English]
- First Inaugural, 1969 – First Inaugural Address of Richard Milhous Nixon, 20 January, 1969. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/nixon1.asp [in English]
- Foreign Relations, 2003 – Foreign Relations of the United States. 1969–1976 / Ed: L.J. Smith, D.H. Herschler. Vol. I. Foundations of Foreign Policy, 1969–1972. Washington: United States Department of State, 2003. 437 p. [in English]
- Foreign Relations, 2006 – Foreign Relations of the United States. 1969–1976 / Ed.: S.E. Phillips. Vol. XVII. China, 1969–1972. Washington: United States Government Printing Office, 2006. 1229 p. [in English]
- Gaddis, 2005 – *Gaddis J.L.* Strategies of Containment: a Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War. New York: Oxford University Press, 2005. 512 p. [in English]
- Garthoff, 1994 – *Garthoff R.* Detente and Confrontation: American Soviet Relations from Nixon to Reagan. Washington: The Bookings Institution, 1994. 1206 p. [in English]
- Hersh, 1983 – *Hersh S.M.* The Price of Power: Kissinger in the Nixon White House. New York: Summit Books, 1983. 698 p. [in English]
- Kalb, 1974 – *Kalb M., Kalb B.* Kissinger. Boston: Little, Brown & Co., 1974. 577 p. [in English]
- Kissinger, 1979 – *Kissinger H.* White House Years. Boston: Little, Brown and Company, 1979. 1751 p. [in English]
- Kissinger, 2007 – *Kissinger H.* Foreword to Soviet-American Relations: The *Détente* Years (1969–1972). Washington: U.S. Government Printing Office, October 2007. 2007. URL: <http://www.henryakissinger.com/articles/fwdetente1007.html> [in English]
- Kobierecki, 2016 – *Kobierecki M.M.* Ping-Pong Diplomacy and its Legacy in the American Foreign Policy // *Polish Political Science Yearbook*. 2016. Vol. 45. P. 304-316. [in English]
- Mazo, 1968 – *Mazo E., Hess S.* Nixon. A Political Portrait. New York: Harper & Row, 1968. 326 p. [in English]
- Moorsteen, 1971 – *Moorsteen R., Abramowitz M.* Remaking China Policy. U.S.–China Relations and Governmental Decisionmaking. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1971. 136 p. [in English]
- Morgenthau, 1969 – *Morgenthau H.J.* A New Foreign Policy for the United States. New York; Washington; London: Frederik A. Praeger, 1969. 252 p. [in English]
- Morgenthau, 1972 – *Morgenthau H.J.* Truth and Power, Essays of a Decade 1960–1970. New York: Praeger, 1972. 449 p. [in English]
- Nixon, 1967 – *Nixon R.M.* Asia after Viet Nam // *Foreign Affairs*. 1967. Vol. 46. № 1. P. 111-125. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1967-10-01/asia-after-viet-nam> [in English]
- Nixon, 1978 – *Nixon R.M.* The Memoirs of Richard Nixon. New York: Grosset & Dunlap, 1978. 1120 p. [in English]
- Stoessinger, 1984 – *Stoessinger J.G.* Crusaders & Pragmatists: Movers of Modern American Foreign Policy. New York: W.W. Norton and Company, 1984. 334 p. [in English]
- The New York, 1969 – The New York Times. 1969. 27 January [in English]

Отримано 05.10.2023

Отримано в доопрацьованому вигляді 20.10.2023

Прийнято до друку 25.10.2023

Submitted 05.10.2023

Received in revised form 20.10.2023

Accepted for publication 25.10.2023